

PRITVOR

REZIME: Pritvor je najteža mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog u krivičnom postupku. Upravo zbog toga je Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno da se pritvor određuje samo onda kada je pritvaranje okrivljenog neophodno i ako se ista svrha ne može ostvariti nekom drugom, blažom merom za obezbeđenje prisustva okrivljenog u krivičnom postupku. U radu je na početku pažnja usmerena na pojam pritvora, potom na zakonske osnove za određivanje pritvora, s tim što je uz svaki zakonski osnov naveden i odgovarajući primer iz domaće sudske prakse. Takođe, u radu je ukazano i na određene propuste u praksi naših tužilaštava i sudova, kako prilikom predlaganja pritvora, tako i prilikom donošenja odluke o određivanju i produžavanju pritvora.

Ključne reči: pritvor, zakonski osnovi, određivanje pritvora, trajanje pritvora

Uvodni deo

Preventivno lišenje slobode okrivljenog je najteža mera procesne prinude i zbog toga se ova mera u krivičnom postupku može primeniti samo kada se interesi krivičnog postupka ne mogu zaštititi nekom blažom merom procesne prinude.¹ Preventivno lišenje slobode se sastoji u oduzimanju lične slobode zatvaranjem okrivljenog, u toku krivičnog postupka, radi postizanja određenih procesnih, a u nekim pravima i vanprocesnih ciljeva.²

* Polaznik Pravosudne Akademije, e-mail: cupinavanja@yahoo.com

** Asistent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: nenad@pravni-fakultet.info

¹ Kovačević M., (2011). Prava zatvorenika na kontakt sa spoljnim svetom, *Pravo-teorija i praksa* (4–6). str. 66–78

² Grubač, M., (2006). Krivično procesno pravo, Beograd, Službeni glasnik, str. 306.

Kao oblik preventivnog lišenja slobode okrivljenog kod nas se pojavljuje samo pritvor. Nekada su kod nas postojala dva oblika preventivnog lišenja slobode: istražni zatvor i pritvor. Uslovi za njihovo određivanje su bili identični, međutim razlika je bila u tome što je jedna mera bila kratka, provizorna, naređivana pre krivičnog postupka prema osumnjičenom od sudske i policijske vlasti (pritvor) i predstavljala uvod u drugu (istražni zatvor), vremenski mnogo dužu, koja je određivana isključivo odlukom suda u krivičnom postupku prema licu koje ima status okrivljenog. Potom je ZKP iz 1977. godine ukinuo ovaj dualizam oblika preventivnog lišenja slobode okrivljenog i u članu 196 predvideo tzv. policijski pritvor, koji je odgovarao ranijem pritvoru, pored sudskog pritvora koji odgovara ranijem istražnom zatvoru.³ Aktuelni Ustav Republike Srbije iz 2006. godine u članu 30 u stavu 1 propisuje da lice za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo može biti pritvoreno samo na osnovu odluke suda, ako je pritvaranje neophodno radi vođenja krivičnog postupka. Ustav je takođe članom 31 u stavu 1 odredio da trajanje pritvora sud mora da svede na najkraće neophodno vreme, a da pritvor do podizanja optužnice može trajati najduže šest meseci i to tri meseca na osnovu odluke prvostepenog suda i tri meseca na osnovu odluke višeg suda.

Danas u našem procesnom pravu postoji samo fakultativan (moguć) pritvor koji se ne određuje po sili zakona, već na osnovu slobodne sudske ocene dokaza o postojanju okolnosti koje Zakonik predviđa za osnov pritvora. Fakultativni pritvor podrazumeva da sud može da oceni da Zakonikom predviđene okolnosti za njegovo određivanje postoje ili ne postoje. Međutim, sud nema tu mogućnost da pritvor ne odredi kada nađe da Zakonikom predviđeni osnov postoji.⁴

Iako smo prethodno naveli da naš ZKP više ne poznaje obavezni pritvor, nasuprot tome praksa pokazuje da on još uvek ima mesto u svesti tužilaca i sudija, kao i da je sudijama često lagodnije da okrivljenog drže u pritvoru nego da strahuju da li će se on pojaviti na sledećem suđenju ili će pobeći iz zemlje. Umesto ovakve ukorenjene sudske prakse sudije bi prilikom donošenja odluke o pritvoru morale da imaju u vidu odredbe ZKP-a o pritvoru i to pre svega član 141 ZKP-a, koji propisuje da se pritvor može odrediti samo odlukom suda pod uslovima propisanim u ovom Zakoniku, ako je pritvaranje neophodno radi vođenja krivičnog postupka i ako se ista svrha ne može ostvariti drugom merom. Osim pritvora koji je po svojoj prirodi najteža mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog u krivičnom postupku ZKP kao

³ Grubač, M., op. cit., str. 307.

⁴ Grubač, M., op. cit., str. 307.

blaže mere predviđa: pozivanje, dovođenje, zabranu napuštanja boravišta i jemstvo. Takođe i tužioci bi morali da aktivnije učestvuju u postupku, da prilikom predlaganja pritvora daju jasna i iscrpna obrazloženja za svaki zakonski osnov za određivanje pritvora i da kada god je to moguće predlažu blaže mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog kao što je npr. mera zabrane napuštanja stana ili mesta boravišta iz člana 136 ZKP-a.⁵

Pojam i zakonski osnovi za određivanje pritvora

Pritvor je preventivno lišenje slobode uz zatvaranje okrivljenog, određeno odlukom nadležnog suda, radi postizanja određenog procesnog cilja i pod uslovom da postoji barem jedan od zakonikom predviđenih osnova za njegovo određivanje.⁶ Članom 142 ZKP-a propisani su zakonski razlozi za određivanje pritvora, kojima ćemo se nešto kasnije detaljnije baviti. Međutim, pre toga potrebno je ukazati na jedan od većih problema koji se javlja u praksi, a reč je o pitanju postojanja osnovane sumnje kao preduslova za određivanje pritvora. Naime, prilikom predlaganja pritvora tužioci moraju da posvete veću pažnju postojanju osnovane sumnje u trenutku kada se pritvor predlaže, a isto to moraju da čine i sudije prilikom određivanja pritvora. Za razliku od osnova sumnje, koji predstavlja pretpostavku da je određeno lice učinilo krivično delo, tj. pretpostavku zasnovanu na okolnostima događaja i posrednim zaključcima o činjenicama-indicijama, osnovana sumnja je ta ista pretpostavka, ali koja mora biti zasnovana na neposrednim zaključcima o činjenicama, tj. određenim dokazima. Za svako određivanje pritvora neophodno je postojanje osnovane sumnje koja mora biti jasno obrazložena u odluci suda. U vezi sa osnovanom sumnjom kao preduslovom za određivanje pritvora, javlja se i problem dužine trajanja pritvora i nakon podizanja optužnice u fazi glavnog pretresa ako suđenje traje duže jer se pritvor po pravilu u takvim situacijama produžava. Ne može se opravdati dugotrajan pritvor u slučajevima gde je nivo sumnje nakon dve do tri godine suđenja isti kao na početku, a obično se radi o slučajevima u kojima iz bilo kojih razloga nema dovoljno dokaza i gde vrlo često sudije predosećaju da je moguća i oslobađajuća presuda. Nedopustivo je da sud u takvim slučajevima dozvoli dugotrajan pritvor, čekajući neki novi dokaz ili akciju tužilaštva, tim pre što se u praksi Evropskog suda po pravilu

⁵ Dragičević Dičić, R., Janković, I., (2011). Sprečavanje i kažnjavanje mučenja i drugih oblika zlostavljanja, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava, str. 223.

⁶ Grubač, M., op. cit., str. 308.

država smatra odgovornom za odugovlačenje postupka i nedelotvornu istragu ili suđenje.⁷

Opasnost od bekstva kao osnov za određivanje pritvora (član 142 stav 1 tačka 1 ZKP)

Član 142, stav 1, tačka 1 ZKP-a propisuje da se pritvor može odrediti ako se okrivljeni krije ili ako se ne može utvrditi njegova istovetnost, ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva.⁸ Pritvor određen po ovom osnovu ima procesni cilj da obezbedi prisustvo okrivljenog u krivičnom postupku, ali se opravdava još i razlozima obezbeđenja izvršenja presude posle krivičnog postupka. Pritvor određen po ovom osnovu može da traje tokom celog krivičnog postupka. Međutim, kada je pritvor određen samo zbog toga što se ne može utvrditi istovetnost lica, on mora biti ukinut kada se njegov identitet utvrdi (član 142, stav 2 ZKP).

Rešenjem Okružnog suda u Novom Sadu K 480/05 od 17.11.2005. godine prema okrivljenom S.D. iz Zagreba, starom 49 godina, na osnovu člana 358 stav 5 ZKP-a, a u vezi sa članom 142 stav 2 tačka 1 ZKP-a produžen je pritvor nakon objavljivanja presude kojom je okrivljeni oglašen krivim zbog krivičnog dela prevare iz člana 171 stav 1 KZRS i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 6 meseci. U obrazloženju rešenja navedeno je da je okrivljeni hrvatski državljanin i da ima prijavljeno prebivalište u Zagrebu, te da postoji opasnost od bekstva, a na šta uostalom ukazuje činjenica da je okrivljeni nakon što je izvršio delo za koje je osnovano sumnjiv otišao u Hrvatsku i da se vratio tek nakon nekoliko godina kada je i pritvoren, nakon što je za njim raspisana poternica.

Mogućnost uticaja na svedoke, veštake, saučesnike ili prikrivače i uništavanja, sakrivanja, izmene ili falsifikovanja dokaza ili tragova krivičnog dela (član 142, stav 1, tačka 2 ZKP)

Odredbom 142, stav 1, tačka 2 ZKP-a propisano je da se pritvor može odrediti ako postoje okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni uništiti, sakriti, izmeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog dela ili ako osobite okolnosti ukazuju da će ometati postupak uticanjem na svedoke, veštake,

⁷ Dragičević Dičić, R., Janković, I., op. cit., str. 227–228.

⁸ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/01, 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 i 72/09.

saučesnike ili prikrivače.⁹ Potreba za određivanjem pritvora po ovom osnovu najizraženija je u istrazi, međutim pritvor po ovom osnovu može se odrediti i po završenoj istrazi, sve do izricanja prvostepene presude, ali se mora ukinuti čim se obezbede dokazi zbog kojih je određen.

Apelacioni sud u Novom Sadu je postupajući u smislu člana 144 stav 3 ZKP po predlogu istražnog sudije Višeg suda u Novom Sadu, doneo rešenje posl. br. Kr 58/10 od 25.05.2010. godine, kojim je produžio za dva meseca pritvor okrivljenom A.K. starom 29 godina, protiv koga se vodio krivični postupak zbog izvršenja krivičnog dela silovanje iz člana 178 stav 4 u vezi stava 1 KZ. Pritvor je produžen iz razloga propisanih članom 142 stav 1 tačka 1,2 i 5 ZKP-a. U obrazloženju rešenja između ostalog navedeno je da je stav veća da i dalje stoje razlozi za produženje pritvora prema okrivljenom propisani članom 142 stav 1 tačka 2 ZKP-a, imajući u vidu da istraga u ovom krivičnom predmetu još nije okončana jer nije saslušano maloletno oštećena dete N.H., čije saslušanje predstoji u prostorijama Centra za socijalni rad u Novom Sadu, pa stoga, a obzirom i na navode materijalne odbrane okrivljenog, postoji osnova na bojazan da bi on puštanjem na slobodu mogao ometati istragu uticajem na maloletnu oštećenu čije saslušanje predstoji.

Mogućnost ponavljanja krivičnog dela ili dovršavanja započetog dela kao osnov za određivanje pritvora (član 142, stav 1, tačka 3 ZKP)

Kao treći osnov za određivanje pritvora članom 142, stav 1, tačka 3 ZKP predviđa postojanje osobitih okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ponoviti krivično delo, ili dovršiti pokušano krivično delo, ili da će učiniti krivično delo kojim pretili.¹⁰ Kod ocene postojanja osobitih okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ponoviti krivično delo neophodno je imati u vidu pre svega raniji život okrivljenog, odnosno da li je ranije osuđivan, te da li su ta dela za koja je ranije osuđivan istovrsna sa delima za koja se sudi, kao i vremenski razmak između ranijih osuda i postupka u toku. U našoj sudskoj praksi često se mogu pronaći rešenja o određivanju ili produženju pritvora u čijim obrazloženjima se navodi da je okrivljeni lice bez zaposlenja i stalnih prihoda i da su to upravo one osobite okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ponoviti krivično delo, što je zaista neprihvatljivo, imajući u vidu da ove okolnosti same po sebi ne mogu biti osnov za donošenje odluke o pritvoru, posebno u našoj zemlji u

⁹ Ibid.

¹⁰ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/01, 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 i 72/09.

kojoj je nezaposlenost visoka, a istovremeno ovo predstavlja i diskriminaciju nezaposlenih lica.¹¹

Rešenjem Okružnog suda u Novom Sadu K 199/08 od 26.06.2008. godine okrivljenom M.N. starom 24 godine produžen je pritvor nakon objavljivanja presude na osnovu člana 358 stav 1 a u vezi člana 142 stav 2 tačka 3 ZKP. U obrazloženju rešenja navedeno je da je okrivljeni ranije više puta osuđivan, da se radi o zavisniku od psihoaktivnih supstanci, da je okrivljeni po sopstvenom kazivanju korisnik opojne droge, te da je sud uverenja da postoji osnovana bojazan da bi okrivljeni u slučaju da se nađe na slobodi, mogao nastaviti sa vršenjem ovakvih ili sličnih krivičnih dela, odnosno ponoviti ista, a što opravdava dalje zadržavanje okrivljenog u pritvoru po osnovu čl. 142, st. 2, tač. 3 ZKP-a.

Izbegavanje pristupa na glavni pretres kao osnov za određivanje pritvora (član 142 stav 1 tačka 4 ZKP)

Odredbom člana 142, stav 1, tačka 4 ZKP predviđeno je da se pritvor može odrediti optuženom koji je jednom uredno pozvan, a koji očigledno izbegava da dođe na glavni pretres. Ovaj pritvor može se odrediti samo na glavnom pretresu, a isti može trajati do objavljivanja presude.¹²

Rešenjem Okružnog suda u Novom Sadu K 6/05 od 06.03.2006. godine protiv okrivljenog P.G. iz Novog Sada starom 21 godinu određen je pritvor iz razloga propisanih članom 142 stav 2 tačka 4 ZKP-a i određeno je da će se isti okrivljenom računati od dana-časa lišenja slobode. U obrazloženju rešenja o određivanju pritvora navedeno je da okrivljeni zna da se protiv njega vodi krivični postupak, da je optužni predlog kao i poziv za 04.11.2005. godine uredno primio. Kako okrivljeni nije pristupio na glavni pretres zakazan za 02.12.2005. godine, sud je izdao naredbu za privođenje okrivljenog na sledeći glavni pretres zakazan za 06.03.2006. godine. Sud je od strane radnika SUP-a Novi Sad obavешten da se okrivljeni ne nalazi na navedenoj adresi, te da nisu bili u mogućnosti da ga pronađu i obezbede njegovo prisustvo na glavnom pretresu. Imajući u vidu da je okrivljeni upoznat sa činjenicom da se protiv njega vodi krivični postupak koji je upravo iz razloga njegovog nedolaska u više navrata zakazivan i odlagan stav je suda da okrivljeni izbegava da pristupi na glavni pretres, te da je neophodno da se prema istom odredi pritvor i

¹¹ Dragičević Dičić, R., Janković, I., op. cit., str. 233–235.

¹² Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/01, 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 i 72/09.

raspiše poternica kako bi se obezbedili uslovi za održavanje i okončanje ovog krivičnog postupka.

Posebno teške okolnosti krivičnog dela kao osnov za pritvor (član 142 stav 1 tačka 5 i 6 ZKP)

Članom 142, stav 1, tačka 5 ZKP-a, propisano je da se pritvor prema okrivljenom može odrediti ako je za krivično delo koje mu se stavlja na teret propisana kazna zatvora preko deset godina ili preko pet godina kada su u pitanju krivična dela sa elementima nasilja i ako je to opravdano zbog posebno teških okolnosti krivičnog dela.¹³ Ovaj razlog za određivanje pritvora vezuje se za prvenstveno za posebno teške okolnosti izvršenog krivičnog dela. Veliki broj pritvora u našoj sudskoj praksi se određuje i produžava zbog ovog razloga i koristi se kao opravdanje za dugotrajne pritvore. Nekada su posebno teške okolnosti krivičnog dela vezane za sam način izvršenja krivičnog dela, visinu stečene imovinske koristi ili nastale štete, a nekada mogu imati veze sa sredinom, mentalitetom i okruženjem u kome je delo izvršeno. Mora se raditi o takvim okolnostima koje odstupaju od uobičajnih okolnosti za vrstu krivičnih dela iz koje je delo za koje se vodi postupak, da li prema načinu izvršenja, visini štete i sl.¹⁴ U praksi se dešava da sudovi u obrazloženjima rešenja kao posebno teške okolnosti navode okolnosti koje predstavljaju bitne elemente bića krivičnih dela koja su predmet postupka što je nedopustivo. Tako npr. kada se postupak vodi za krivično delo teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz člana 297 KZ-a, sudovi u svojim rešenjima o određivanju pritvora navode kao posebno teške okolnosti činjenicu da je kao posledica saobraćajne nesreće nastupila smrt oštećenog, što je ustvari bitno obeležje pomenutog krivičnog dela, a nikako se ne može smatrati posebno teškim okolnostima koje bi u nedostatku ostalih relevantnih okolnosti predstavljale osnov za određivanje ili produženje pritvora.

Rešenjem Okružnog suda u Novom Sadu posl. br. K 756/08 od 11.05.2009. godine prema okrivljenom R.Ž. iz Futoga starom 70 godina produžen je pritvor nakon objavljivanja presude iz razloga propisanih članom 142 stav 2 tačka 5 ZKP-a. U obrazloženju rešenja navedeno je da je nakon održanog glavnog pretresa dana 11.05.2009. godine okrivljeni oglašen krivim zbog krivičnog dela ubistvo iz člana 113 KZ i krivičnog dela nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija iz člana 348 stav 1 KZ-a i osuđen na jedinstvenu kaznu

¹³ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/01, 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 i 72/09.

¹⁴ Dragičević Dičić, R., Janković, I., op. cit., str. 235.

zatvora u trajanju od 10 godina i 6 meseci, te da je sud uverenja da i dalje stoji osnovi zbog kojih je pritvor određen i produžavan, imajući u vidu da je za krivično delo ubistva predviđena kazna zatvora preko 10 godina, te okolnosti pod kojima je delo izvršeno, u toku dana, u naseljenom mestu, u neposrednoj blizini kuća, na asfaltnom putu kojim saobraćaju vozila, iz čega se može izvesti zaključak o postojanju posebne upornosti okrivljenog koji je najpre ispalio jedan hitac, a nakon protoka nekog vremena još nekoliko u predeo grudnog koša i trbuha oštećene, što sve predstavljaju posebno teške okolnosti dela, a koje opravdavaju dalje zadržavanje okrivljenog u pritvoru iz razloga predviđenih odredbom člana 142, st. 2, tač. 5 ZKP-a.

Odredbom člana 142 stav 1 tačka 6 ZKP-a, propisan je poslednji osnov za određivanje pritvora: ako je optuženom koji se ne nalazi u pritvoru presudom prvostepenog suda izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna i ako je to opravdano zbog posebno teških okolnosti krivičnog dela. Dok se iz razloga propisanih članom 142 stav 1 tačka 5 ZKP-a pritvor može odrediti od samog početka postupka za izuzetno teško krivično delo, ovde se on određuje tek posle izricanja prvostepene presude na tešku zatvorsku kaznu.

Određivanje pritvora

Pritvor se određuje rešenjem nadležnog suda (istražnog sudije ili veća), po službenoj dužnosti ili na obrazloženi predlog ovlašćenog tužioca. Ako povodom predloga javnog tužioca istražni sudija nađe da pritvor ne treba odrediti, on predlog ne može odbiti, već mora zatražiti da o njemu odluči veće. Veće može odbiti predlog javnog tužioca ili svojim rešenjem odrediti pritvor, a protiv rešenja veća dozvoljena je žalba višem sudu (član 143, stav 5 ZKP-a).

Posle podizanja optužnice pa do završetka glavnog pretresa, pritvor se može odrediti samo rešenjem veća za glavni pretres. Posle izricanja osuđujuće presude, pritvor posebnim rešenjem određuje veće koje je izreklo presudu (član 358, stav 3 ZKP-a).

Izmenama Zakonika o krivičnom postupku od septembra 2009. godine u članu 142a ZKP-a propisano je da odluku o određivanju pritvora istražni sudija ili veće donosi po saslušanju okrivljenog, osim ako mu poziv za saslušanje nije mogao biti uručen ili ako postoji opasnost od odlaganja. Ročištu za saslušanje okrivljenog mogu da prisustvuju javni tužilac i branilac okrivljenog koji se o vremenu i mestu toga ročišta obaveštavaju na pogodan način. Nedolazak obaveštenih lica ne sprečava saslušanje okrivljenog kao što i nedolazak okrivljenog ne sprečava donošenje rešenja o pritvoru. Međutim, ako je rešenje o pritvoru doneto bez saslušanja okrivljenog, sud će ga saslušati u

roku od 48 sati od časa lišenja slobode, uz prethodno obaveštavanje javnog tužioca i branioca. Rešenje o pritvoru predaje se licu na koje se odnosi u času lišenja slobode, a najdocnije u roku od 12 sati od časa lišenja slobode, odnosno privođenja istražnom sudiji. Dan i čas lišenja slobode i predaje rešenja označuju se u spisima. Protiv rešenja o pritvoru stranke mogu da izjave žalbu veću iz člana 24 stav 6 ZKP-a, poseban rok za žalbu nije predviđen pa se računa opšti rok za žalbu protiv rešenja koji iznosi 3 dana od dana dostavljanja rešenja. Veće je dužno da o izjavljenoj žalbi odluči i da svoju odluku dostavi u roku od 48 sati od prijema spisa.

Trajanje pritvora

Na osnovu rešenja istražnog sudije, okrivljeni se može zadržati u pritvoru najviše mesec dana od dana lišenja slobode. Posle toga roka okrivljeni se može zadržati u pritvoru samo na osnovu rešenja o produženju pritvora (član 144, stav 1 ZKP-a). Rešenje o produženju pritvora za još najduže dva meseca može doneti veće iz člana 24, stav 6 ZKP-a. Pritvor se može produžiti najviše još za tri meseca rešenjem veća neposredno višeg suda, ali samo ako se postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko pet godina ili teža kazna i ako produženje pritvora zahtevaju važni razlozi (član 144, stav 3 ZKP-a).¹⁵ Rokovi najdužeg trajanja pritvora važe za prethodni postupak do podizanja optužnice. Ako se do njihovog isteka ne podigne optužnica, pritvor mora biti ukinut. Posle podizanja optužnice pritvor može da traje nevezano za rok, sve dok se ne pojavi neki osnov za njegovo ukidanje.¹⁶

Pritvor prema novom Zakoniku o krivičnom postupku¹⁷

Članom 211 novog Zakonika o krivičnom postupku propisani su razlozi za određivanje pritvora. Tako je odredbom člana 211, stav 1, tačka 1 ZKP-a, propisano da se pritvor može odrediti protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo ako se krije ili se ne može utvrditi njegova istovetnost ili u svojstvu optuženog očigledno izbegava da dođe na glavni pretres ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva.

¹⁵ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/01, 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 i 72/09.

¹⁶ Grubač, M., (2010). *Krivično procesno pravo*, Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd, Projuris, str. 70.

¹⁷ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 101/11 i 121/12) primenjivaće se od 1. oktobra 2013. godine, s tim što se ovaj Zakonik već primenjuje počev od 15. januara 2012. godine u postupcima za koje je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti.

Ovaj zakonski osnov za određivanje pritvora, a vezan za postojanje okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva ne razlikuje se od razloga propisanog članom 142, stav 1, tačka 1 važećeg ZKP-a, jedino što on u sebi obuhvata i zakonski osnov za određivanje pritvora u situaciji kada optuženi očigledno izbegava dolazak na glavni pretres, a što važeći ZKP predviđa kao poseban osnov određivanje pritvora u članu 142, stav 1, tačka 4 ZKP-a. Dalje, osnov za određivanje pritvora propisan članom 211, stav 1, u tački 2 (postojanje okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni uništiti, sakriti, izmeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog dela ili ako osobite okolnosti ukazuju da će ometati postupak uticanjem na svedoke, saučesnike ili prikriivače) na isti način je definisan kao i u članu 142, stav 1, tačka 2, važećeg ZKP-a. Međutim, kada je reč o osnovima za određivanje pritvora propisanim tačkama 3 i 4 člana 211, stav 1, uočava se još jedan pokušaj zakonodavca da limitira situacije u kojima ova najteža mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog može biti određena i produžavana. Naime, u članu 211, stav 1, u tački 3 ZKP-a, propisano je da osobite okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ponoviti krivično delo, dovršiti pokušano krivično delo ili učiniti krivično delo kojim pretili, mogu biti od značaja jedino u slučaju kada je reč o ponašanju čije se ispoljavanje očekuje u kratkom vremenskom periodu. Cilj zakonodavca kod propisivanja ovog pritvorskog osnova na ovakav način je bio da se izbegnu česte situacije u praksi u kojima je pritvor određivan po ovom osnovu prerastao u meru prevencije vršenja krivičnih dela, umesto da mu svrha bude nesmetano vođenje krivičnog postupka. Takođe, uočavaju se i izmene razloga za određivanje pritvora po osnovu zaprećene ili izrečene kazne zatvora, jer je članom 211, stav 1, tačka 4 ZKP-a, propisano da se pritvor može odrediti ako je za krivično delo koje se okrivljenom stavlja na teret propisana kazna zatvora preko deset godina, odnosno kazna zatvora preko pet godina za krivično delo sa elementima nasilja ili mu je presudom prvostepenog suda izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, a način izvršenja ili težina posledice krivičnog dela su doveli do uznemirenja javnosti koje može ugroziti nesmetano i pravično vođenje krivičnog postupka. Dakle, sada se kod ovog uslova, osim i ranije postojećih limita koji se odnose na načine izvršenja i težine posledica krivičnog dela („posebno teških okolnosti krivičnog dela“) uvode i tri nova kriterijuma: odnos javnosti prema krivičnom delu, omogućavanje nesmetanog vođenja krivičnog postupka i zaštita interesa pravičnosti.¹⁸

¹⁸ Beljanski, S., Ilić, P.G., Majić, M., (2012). Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, Službeni glasnik, str. 27–28.

Zaključna razmatranja

Kao što je u radu ukazano, prisustvo okrivljenog u krivičnom postupku može se obezbediti na različite načine. Međutim, najteža mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog u krivičnom postupku koju sud može odrediti je pritvor. Na značaj i težinu koju sa sobom nosi institut pritvora ukazuje i činjenica da Ustav Republike Srbije, kao najviši pravni akt, sadrži odredbe kojima se reguliše određivanje pritvora, trajanje pritvora, kao i prava pritvorenih lica.

Naša sudska praksa se suočava sa problemima opravdanosti određivanja pritvora i u mnogo većoj meri sa dužinom njegovog trajanja. Na propuste naših sudova i tužilaštava do kojih dolazi prilikom predlaganja, određivanja i produžavanja pritvora ukazuju i presude Evropskog suda za ljudska prava donete po predstavkama naših državljana protiv Republike Srbije. Čak i prva presuda koju je doneo Evropski sud za ljudska prava u Strazburu po predstavi našeg državljanina (presuda doneta u u sporu Matijašević protiv Srbije dana 19.09.2006. godine), odnosi se na povredu prezumpcije nevinosti prilikom donošenja rešenja o produžavanju pritvora.

Drugi problem sa kojim se naša sudska praksa suočava je problem dugotrajnih pritvora. U sporu Đermanović protiv Srbije Evropski sud za ljudska prava je svojom presudom od 23.02.2010. godine, utvrdio povredu prava na slobodu i bezbednost podnosioca predstavke, koje su nastale kao posledica dugotrajnog pritvora, jer je okrivljeni neprekidno bio u pritvoru duže od dve godine iz razloga koji se ne mogu smatrati dovoljnim da opravdaju ovako dug pritvor.

Neprihvatljivo je i to da čak u nekim slučajevima dugotrajnih pritvora, sudije svoju odluku o kazni baziraju na nastojanju da kazna bude upravo tolika koliko je potrebno da bi se pokrilo vreme koje je okrivljeni proveo u pritvoru, zanemarujući pri tom odredbe člana 54 Krivičnog zakonika koje govore o olakšavajućim i otežavajućim okolnostima koje sud mora da ima u vidu prilikom odmeravanja kazne. Dakle, u praksi se dešava i takva situacija da okrivljeni ostanu toliko dugo u pritvoru, da posle izricanja kazne i uračunavanja pritvora u zatvorsku kaznu budu pušteni na slobodu, što znači da je osuđeno lice izdržalo kaznu u pritvorskim uslovima, pri čemu je neophodno istaći ne samo činjenicu da je položaj pritvorenika mnogo teži u odnosu na položaj osuđenog lica na izdržavanju kazne zatvora, jer je pritvorski režim značajno restriktivniji, već i da se takvim postupanjem u potpunosti onemogućava i isključuje mogućnost delovanja u cilju prevaspitavanja i

resocijalizacije osuđenog lica koja se sprovodi po posebnim programima u zavodima za izdržavanje kazne zatvora.¹⁹

Imajući u vidu napred navedene propuste u našoj sudskoj praksi, na kraju još jednom ističemo da je neophodno da tužiocu prilikom predlaganja, a sudovi prilikom donošenja odluke o određivanju i produživanju pritvora povedu računa o odredbi člana 142 ZKP-a, a da ne dozvole da se pritvor pretvori u kaznu i time zanemari osnovna svrha ove ustanove-obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku.

Vanja Čupina

Attendee of the Judicial Academy, e-mail: cupinavanja@yahoo.com

Nenad Stefanović

Assistant, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary, The University of Business Academy in Novi Sad

Custody

Abstract

Custody is the most severe measure of securing the presence of a defendant in a criminal proceedings. This is exactly why it is stipulated by the Criminal Procedure Code that a person is taken into custody only in the case when no other, a less strict measure for securing the presence of a defendant in a criminal proceedings, can be used to fulfill the purpose. At the beginning, this paper is focused on the concept of custody, while later an emphasis is put on legal bases for imposing a custodial sentence, and, at the same time, on giving appropriate examples from a domestic court practice for each of the legal bases. In the paper, it is also pointed out that there are certain shortcomings in the practice of our prosecutors and courts in terms of proposing a custodial sentence, as well as imposing a custodial sentence or extending detention.

Key words: custody, legal bases, imposing a custodial sentence, duration of custody

¹⁹ Dragičević Dičić, R., Janković, I., op. cit., str. 237.

Literatura

1. Beljanski, S., Ilić, P.G., Majić, M., (2012). Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, Službeni glasnik.
2. Grubač, M., (2006). Krivično procesno pravo, Beograd, Službeni Glasnik.
3. Grubač, M., (2010). Krivično procesno pravo: priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd, Projuris.
4. Dragičević Dičić, R., Janković, I., (2011). Sprečavanje i kažnjavanje mučenja i drugih oblika zlostavljanja, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava.
5. Kovačević M., (2011). Prava zatvorenika na kontakt sa spoljnim svetom, *Pravo-teorija i praksa* (4–6). str. 66–78.
6. Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/06.
7. Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/01 i 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 i 72/09.
8. Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 101/11 i 121/12.